

Kolme vuosisataa Kuusamon talonpoikaiselämää

J. JUHANI KORTESALMI *Kuusamon talonpoikaiselämä 1670—1970*. Kuusamon historia II. Kustantaja Kuusamon kunta, Helsingin Liikkekirjapaino Oy, Helsinki 1975. 709 s.

Vuonna 1964 ilmestyi Kuusamon historian III osana J. J. Korttesalmen murrekokoelma *Vanha Kuusamo kertoo* (ks. Vir. 1965 s. 222—225). Kuusamo sai tuolloin Suomen ensimmäisenä pitäjänä nauhoitteisiin pohjautuvan murrekirjansa. Nyt Kuusamo on saanut, taaskin ensimmäisenä koko maassa, laajan ja monipuolisen kansatieteellisen kuvauksensa. Tekijä on sama, ja uudempi kirja on näistä Korttesalmen teoksista epäilemättä antoisampi. Näin jo yksistään siksi, että tekijä on perehtynyt kansatieteeseen paremmin kuin kielitieteeseen.

Virittäjä ei ole oikea paikka kansatieteellisen teoksen seikkaperäiseen esitte-

lyyn. Siksi rajoitun seuraavassa muutama miin pääpiirteisiin.

Teoksen kuvauskohde on entinen Suur-Kuusamo, johon kuuluivat nykyisen Kuusamon lisäksi suurin osa nykyistä Posiota sekä Neuvostoliittoon toisen maailmansodan jälkeen liitetty alue. Niin kuin Kortessalmi useissa kohdin syystä tähden-tää, alue on kansatieteellisesti erittäin kiintoisa kulttuurien risteyspaikka. Se on esimerkiksi savolaisen huuhtaviljelyalueen pohjoisinta äärtä ja toisaalta vankkaa poronhoitoaluetta. 1600-luvulla joutuivat porojaan hoitavien lappalaisten ja huuhtiaan viljelevien savolaisten edut ristiriitaan. Myöhemmin, kun lappalaiset olivat väistyneet pohjoiseen tai sulautuneet uudisasukkaisiin, poronhoito ja huuhtaviljely osattiin yhdistääkin: naavakuusikot kaadettiin talvella poroille ruoaksi ja sama alue poltettiin kesällä huuhtamaaksi.

Poronhoidon ja huuhtaviljelyn kohtaaminen on vain yksi esimerkki siitä, miten savolainen ja peräpohjalainen elementti ovat törmänneet Kuusamossa toisiinsa. Mutta vaikutteita on tullut myös Vienasta ja Oulun suunnalta. Kortessalmi huomauttaa esimerkiksi (s. 509), että Kuusamon epäilemättä tärkeimmän kalalajin mui-kun nimitys esiintyy pitäjän paikannimis-tössä neljänlaisena: *rääpys* (levikkialuetta kaakkoismurteet ja niiden naapuristo sekä Peräpohjola), *mufe* (karjalaisuus), *maiva* (Perämeren rannikko) ja yleissuomalai-nen *muikku* (vrt. Ruoppila, Vir. 1962 s. 290).

Erityisesti juuri poronhoidon ja huuhtaviljelyn esityksessä Kortessalmella on sy-vällinen tieteellinen ote, sillä hän on kä-sittelnyt aiemmin poronhoitoa esim. lau-daturtyössään ja julkaissut suomalaisten huuhtaviljelystä 85-sivuisen tutkimuksen (Scripta historica, Oulun historiasiaseuran julkaisuja, 1969). Muilta osin esitys on lähinnä deskriptiota, kuitenkin kokonais-valtaista mutta silti tarkkaa ja runsastie-toista, sillä Kortessalmi tuntee erittäin hy-vin tutkimuskohteensa. Hän kiinnittää pitkin matkaa huomiota myös paikan-nimistöön — entinen nimestäjä kun on — sekä elävöittää esitystään kuusamo-laisilla sananparsilla, arvoituksilla ja na-sevilla kuvailmaisuilla. Esimerkkinä teki-jän omasta tyylistä ja ilmvavista Kuusa-mon näkymistä olkoon seuraava toteamu-s (s. 150—151): »Elinkeinojen moni-naisuuden, liikkuvuuden ja kausiluontei-sen rytmisyyden ansiosta Kuusamon kun-ten yleensäkin Pohjois-Suomen ja Pohjois-Vienan selkotalonpojan elämänmeno muodostui epäilemättä vaihtelevammaksi kuin esim. länsisuomalaisen savitalonpo-jan, joka tyynnä kynti aurallansa.»

Kirjaa elävöittävät lisäksi runsas kuvi-tus sekä Alfred Kolehmainen, Paavo ja Sirkka-Liisa Hakalan selkeät piirroset. Teoksen käyttöarvoa lisää laaja sana-, nimi- ja asiahakemisto.

J. Juhani Kortessalmi ja ominta kult-tuuriaan arvostava Kuusamon kunta ovat tehneet selkotalonpojalle kestävän muistomerkin.

Alpo Räisänen